

Sünnetin Kur'ân'a Arzı Presenting the Sunnah to the Qur'an

عرض السنة على القرآن

عرض سنت بر قرآن

Emrah KANDEMİR¹

Özet

İslâm dininin ikinci kaynağı olan sünnetin bânisi Hz. Muhammed'in (s.a.s) görevi sadece Kur'ân-ı Kerim'i tebliğ etmekle bitmemiştir. O tebliğ ettiği ilahi hakikatlerin aynı zamanda ilk uygulayıcısı olmuştur. Söz konusu uygulama nesilden nesile teorik ve pratik olarak aktararak her dönemde güncelliğini korumuştur. Tarihi süreç içerisinde sünnet Kur'ân'la tam bir uygunluk arz etmiş ve bu iki ana unsur birbirinin tamamlayıcısı, açıklayıcısı olarak hükümleriyle Müslümanların aydınlıktı kandilleri olmuştur. Ancak İslâm toplumlarında meydana gelen sıkıntı ve buhranların faturası zaman zaman nakillere kesilmiştir. Rivayetlerin ağırlıklı ve sistemli olarak Hz. Peygamber'den sonra yazıya geçirilmiş olması güvensiz oldukları iddialarını gündeme getirmiş bu durum asrı saadete özlemi ve öze dönme gayretlerinin dillendirilmesine zemin hazırlamıştır. Ne yazık ki bu anlayış bazı Müslümanları sünnetten müstağni kalan tefsir çalışmalarının yapılmasına kadar götürmüştür. Tam bu noktada sünneti saf dışı bırakarak salt akılla Kur'ân'ı anlamlandırma gayretleri ile hiçbir ayırım gözetmeksizin nakledilen tüm rivayetleri sahih sünnet olarak benimseyen görüşün ötesinde delile ve ilmi kriterlere dayanan mu'tedil görüşün hayati önemi ortaya çıkmaktadır. Bizzat Allah Teâlâ tarafından eşsiz konumu defalarca Kur'ân'da belirtilen Hz. Peygamber'in (s.a.s) örnekliği tartışmasızdır. Sünneti seniyyesi ise kendi ifadesiyle onun adına bile bile yalan uydurana cehennemdeki yerini hatırlatmak suretiyle en kötü şeyin Allah Resûlü'nün (s.a.s) söylemediği bir sözün ona izafesi uyarısıyla rivayetlerin mesnedi ve naklinin büyük bir sorumluluk olduğunu gönüllere nakşetmiştir. Bu çalışma bir başka açıdan sünnetin önemini ortaya koymakta özellikle ayetleri tefsir, tahsis veya takyid eden rivayetlerin doğruluk testini bizzat Kur'ân'la yaptığı ve sünnet olmadan dinin emirlerinin gereği gibi anlaşılamayacağı tezine dayanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Kur'ân, Ayet, Sünnet, Rivayet, Delil

DOI:

<https://doi.org/10.69892/diwan.2026.170>

Research Article / مقاله تحقیقی

Received Date / تاریخ دریافت

30.07.2025

Accepted Date / تاریخ قبول

26.08.2025

Publication Date / تاریخ نشر

01.01.2026

¹دوکتور، اتشه امور دینی ترکیه در کابل.

ORCID

[0000-0003-0045-1613](https://orcid.org/0000-0003-0045-1613)

E-Mail

emrah.kandemir@diyanet.gov.tr

این مقاله توسط نرم افزار تورنیتین Turnitin بررسی شده Plagiarism یا سرقت ادبی تشبیت نگردید.

This article has been scanned by Turnitin. No Plagiarism detected.

نحوه ارجاع دهی از این مقاله در پاورقی / Atif :

امراه کاندمیر، "امتحان درستی سنت به وسیله قرآن"، مجله دیوان ۱/۷ (جدی ۱۴۰۴)، ۲۷۲-۲۵۳.

Emrah KANDEMİR, "Sünnetin Kur'ân'la Doğruluk Testi", *Diwan Dergisi* 7/1 (Ocak 2026), 253-272.

Abstract

The mission of the Prophet Muhammad, the originator of the second source of the Islamic religion, the Sunnah, did not end with the preaching of the Holy Qur'an. He was also the first practitioner of the divine truths he communicated. The practice in question has been transmitted theoretically and practically from generation to generation and has remained up-to-date in every period. Throughout the historical process, the Sunnah has been in complete conformity with the Qur'an, and these two main elements have served as the enlightening lamps for Muslims, with their provisions complementing and explaining each other. However, the troubles and crises experienced in Islamic societies were sometimes attributed to the transfer of power. The fact that the narrations were predominantly and systematically written after the Prophet brought up the claims that they were unreliable, which paved the way for the longing for the bliss of the century and the effort to return to the original. Unfortunately, this understanding has led some Muslims to conduct tafsir studies independent of the Sunnah. At this point, the vital importance of the moderate view, which abolishes the sunnah and adopts all narrations transmitted without any discrimination as sahih sunnah, in an effort to understand the Qur'an with pure reason, based on evidence and scientific criteria, emerges. The Prophet Muhammad, whose unique position is mentioned by Allah Almighty dozens of times in the Qur'an, is indisputable. In its own words, the Sunnah reminds those who knowingly lie about it of their place in Hell and warns that the worst thing is to attribute to the Messenger of Allah something he did not say and to engrave it on him. We wholeheartedly state that supporting and transmitting the narrations is a great responsibility. This study reveals the importance of the Sunnah from another angle and is based on the thesis that the test of the accuracy of the narrations that interpret, allocate, or limit the verses is done with the Qur'an itself, and that the commandments of the religion cannot be fully understood without the commandments of the Sunnah.

Keywords: Hadith, Qur'an, Verse, Sunnah, Narration, Evidence.

چکیده

سنت که دومین منبع دین اسلام به شمار می‌رود، بنیان‌گذار آن حضرت محمد صلی‌الله‌علیه‌وسلم است و مأموریت ایشان تنها به ابلاغ قرآن کریم محدود نبوده است؛ بلکه آن حضرت، نخستین مجری و تطبیق‌کننده حقایق الهی ابلاغ‌شده نیز بوده‌اند. این سیره و عملکرد، به صورت نظری و عملی، نسل به نسل منتقل شده و در هر دوره‌ای تازگی و اعتبار خود را حفظ کرده است. در طول تاریخ، سنت با قرآن کریم هماهنگی کامل داشته و این دو منبع اساسی، به عنوان مکمل و مفسر یکدیگر، با احکام و آموزه‌های خود چراغ راه هدایت مسلمانان بوده‌اند. با این حال، در برخی ادوار، مشکلات و بحران‌های پدیدآمده در جوامع اسلامی گاه به نقل‌ها و روایات نسبت داده شده است. نگارش منظم و گسترده روایات پس از عصر پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وسلم زمینه طرح ادعاهایی درباره عدم اعتبار آن‌ها را فراهم ساخته و این امر، سبب شکل‌گیری گفتمان «بازگشت به عصر سعادت» و تلاش برای رجوع به اصل گردیده است. متأسفانه این رویکرد، برخی از مسلمانان را تا جایی پیش برده که به انجام تفاسیر بی‌نیاز از سنت منتهی شده است. در این میان، اهمیت دیدگاه معتدل که مبتنی بر دلیل و معیارهای علمی است، بیش از پیش آشکار می‌شود؛ دیدگاهی که نه همچون برخی، با کنار نهادن سنت، صرفاً به عقل در فهم قرآن بسنده می‌کند و نه بدون هیچ تفکیکی، تمام روایات منقول را به عنوان سنت صحیح می‌پذیرد. الگو بودن حضرت پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وسلم که جایگاه بی‌نظیر ایشان بارها در قرآن کریم تصریح شده، امری غیرقابل تردید است. سنت نبوی نیز با هشدار شدید آن حضرت مبنی بر اینکه هر کس آگاهانه سخنی دروغ به ایشان نسبت دهد جایگاه خود را در آتش دوزخ آماده کرده است، نشان می‌دهد که استناد و نقل روایت، مسؤولیتی خطیر و سنگین به شمار می‌رود. این تحقیق از زاویه‌ای دیگر بر اهمیت سنت تأکید کرده و بر این فرضیه استوار است که سنت، با عرضه روایات مفسر، مخصص یا مقید آیات بر خود قرآن، نقش اساسی در سنجش صحت آن‌ها ایفا می‌کند و بدون سنت، فهم درست و کامل دستورات دینی امکان‌پذیر نخواهد بود.

کلمات کلیدی: حدیث، قرآن، آیه، سنت، روایت، دلیل.

الملخص

تُعَدُّ السُّنَّةُ المَصْدَرُ الثَّانِي للدين الإسلامي، ومؤسَّسها هو النبي محمد صلي الله عليه وسلم، ولم تقتصر مهمته على تبليغ القرآن الكريم فحسب، بل كان أيضاً أول من جسّد الحقائق الإلهية التي بلّغها تطبيقاً عملياً. وقد انتقل هذا التطبيق جيلاً بعد جيل، نظرياً وعملياً، محافظاً على حيويته وراهنيته في كل عصر. وعلى امتداد المسار التاريخي، اتسمت السُّنَّةُ بالانسجام التام مع القرآن الكريم، فشكّل هذان المصدران الرئيستان عنصرين متكاملين ومفسّرين أحدهما للآخر، وكانا بمنزلة السراج المنير

لهداية المسلمين بأحكامهما وتعاليمهما. غير أن ما شهدته المجتمعات الإسلامية من أزمات واضطرابات تُسبب أحياناً إلى الروايات والنقول. كما أن تدوين الأحاديث بصورة مكثفة ومنهجية بعد عصر النبي صلى الله عليه وسلم أثار ادعاءات حول عدم موثوقيتها، وهو ما مهّد لظهور خطاب الحنين إلى عصر السعادة والدعوة إلى العودة إلى الأصل. وللأسف، أدى هذا التوجّه ببعض المسلمين إلى إنجاز دراسات تفسيرية تُقصي السُنّة وتستغني عنها. وفي هذا السياق، تتجلّى الأهمية البالغة للاتجاه المعتدل القائم على الدليل والمعايير العلمية، وهو الاتجاه الذي لا يُقصي السُنّة ويعتمد على العقل المجرد في فهم القرآن، ولا يقبل في الوقت ذاته جميع الروايات المنقولة دون تمييز بوصفها سُنّة صحيحة. إن أسوة النبي صلى الله عليه وسلم، التي أكّد الله تعالى مكانتها الفريدة مراراً في القرآن الكريم، أمر لا جدال فيه. كما أن سنّته الشريفة، بتحذيره الصريح من تعمد الكذب عليه وتذكيره بمصير من يفعل ذلك في النار، قد غرست في النفوس حقيقة أن إسناد الروايات ونقلها مسؤولية عظيمة وخطيرة. وتسعى هذه الدراسة، من زاوية أخرى، إلى إبراز أهمية السُنّة، لا سيّما في كونها تقوم باختبار صحة الروايات التي تفسّر الآيات أو تخصّصها أو تقيدها بعرضها على القرآن نفسه، وتنطلق من أطروحة مفادها أن أوامر الدين لا يمكن فهمها على الوجه الصحيح دون السُنّة.

الكلمات المفتاحية: الحديث، القرآن، الآية، السُنّة، الرواية، الدليل.

1. GİRİŞ

İslâm dininin iki önemli bilgi kaynağı Kur'ân-ı Kerîm ve hadistir. Kur'ân ayetlerinin lafzı ilahi iradenin garantörlüğünde olduğundan sübutu noktasında şüphe bulunmamaktadır. Bu nedenledir ki yüzyıllardır Müslümanlar tüm çabalarını ayetlerin delalet ettiği doğru manayı bulmaya harcamışlardır. Her ne kadar ilk muhatapları tarafından kuyumcu titizliği ile alınıp nakledilse de hadis rivayetlerinin lafzıyla alakalı aynı durum söz konusu değildir. Zira hadis metinlerinin aktarımı esnasında değişik lafız kullanımından kaynaklı farklılıkların olması kaçınılmazdır. Bu sebeple ravinin rivayet ettiği içerikle alakalı bilgi düzeyi, hafıza durumu, dini hassasiyeti gibi durumların varlığı rivayetlerin naklinde ister istemez insan kaynaklı hataların meydana gelmesini mümkün kılmıştır. Bu durum ise metin ve senede dair tenkit kriterlerinin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Öte yandan Kur'ân-ı Kerim'in doğru bir şekilde anlaşılmasında Hz. Peygamber'in (s.a.s.) kelimelere yüklediği mana ve vahyin inişinin yanı sıra Kur'ân'ın bizzat Resûlullah (s.a.s.) tarafından tefsirine şahitlik eden sahabenin ilk ağızdan elde ettikleri bilgileri sonraki kuşaklara nakli önem arz etmektedir. Söz konusu nakil gerçekleştirilirken hadis ilminin dinin ikinci ana kaynağı oluşu ve bu bilinç büyük bir titizliği ve keyfiyetten kaynaklı hata payının minimize edilmesini sağlamıştır. Hadis külliyyatının tedvini, ardından ravinin güvenilirliği ve metnin sıhhatini ortaya koymak için cerh ve ta'dil ilminin varlığı sistemin kendi içerisinde oluşturduğu benzeri görülmemiş bir kontrol mekanizmasını meydana getirmiştir. Buna ilaveten rivayetlerin ayetle örtüşmesi teknik tabiriyle "Kur'ân'a arzı" iki yönden fayda sağlamaktadır. Birincisi herhangi bir ayetin mücmelini beyân, âmını tahsis, mutlakını takyîd eden bir rivayetin varlığı Allah Teâlâ'nın muradının doğru anlaşılmasını sağlayacaktır. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) değişik hususlarla alakalı bazı sözlerinin ardından adeta kanaatinin doğruluğunu pekiştircesine Kur'ân ayetlerini zikrettiği bilinen bir husustur. Bunun aksine ayetlerin anlaşılmasına katkı sağlayan rivayetler devre dışı bırakıldığı zaman öznel bakış açısıyla sayılamayacak derecede yorum farklılıkları meydana gelecektir. Bu anlayış ise hakikatten uzaklaşmaya neden olacak her ne kadar doğruyu bulma çabası iddia edilmiş olsa da bu durumda din adına sayısızca indî görüş ortaya atılmış olacaktır. İkincisi ise metin ve senedle alakalı sahihlik şartlarını da taşıması halinde ayeti tefsir, takyid ya da tahsis eden rivayet Kur'ân'î referansla da kendi sıhhatini ortaya koymuş olacaktır.

Hadis külliyyatındaki Kitabu'l-i'tisâm, Kitâbu's-sünne, Kitâbu'l-İlim bölümleri ile sünnetin önemine dair müstakil olarak kaleme alınan eserler sayılamayacak

derecede çoktur. Söz konusu çalışmalar rivayetleri saf dışı bırakarak Kur'ân'ın doğru bir şekilde anlaşılmasının mümkün olmadığını ortaya koymaktadır. Bu çalışmada dinin emirlerini doğru anlamada sünnetin vazgeçilmezliği örneklerle delillendirilmiştir. Böylece hadis metinlerine karşı “olmasa da olur” şeklindeki yanlış yaklaşımlara farklı bir açıdan cevap verilmiştir.

1. Kur'ân'a Göre Sünnet Delildir

Allah ve Resûlü'ne (s.a.s.) itaati emreden¹, Hz. Peygamber'e (s.a.s.) itaati Allah'a (c.c.) itaat gibi kabul eden², Allah Resûlü'ne (s.a.s.) tabi olmayı doğru yolu bulmada ön şart sayan³ Allah Resûlü'nün (s.a.s.) çağrısını hayat verici çağrı olarak nitelendiren⁴, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) emrettiği ve yasakladığı şeylerin bağlayıcı olduğu hükmünü koyan⁵ ayetlerin tamamının birleştiği nokta Hz. Peygamber'in sünnetinin inananlar için bağlayıcı olduğudur. Bu hususta Kur'ân'ın emirleri son derece nettir. Zira Allah Teâlâ'ya imanın ardından Hz. Peygamber'e (s.a.s.) iman şart koşulmasına kıyasen ulemanın çoğunluğu⁶ ayette “kitap”tan sonra zikredilen “hikmet”in⁷ sünnet olduğu kanaatine varmışlardır.⁸ Aynı şekilde Hz. Peygamber'den (s.a.s.) gelen birçok rivayette de sünnete uymanın gerekliliği vurgusunu görmek mümkündür. Bu rivayetlerden bir tanesini İmam Buhârî şu şekilde nakletmiştir: “Diretenler dışında ümmetimin hepsi cennete girecektir.” Allah Resûlü'ne (s.a.s.), “Direten kimdir ey Allah'ın Resûlü?” denilince: “Kim bana itaat ederse cennete girer. Bana isyan eden ise dıretmiş olur.” buyurmuşlardır.⁹ Veda haccında Allah Resûlü (s.a.s.) ümmetine kendilerini hidayet çizgisinde tutacak iki önemli kaynağa vurgu yapmış ve şöyle demiştir: “Size iki şey bırakıyorum. Onlara sınıksız sarıldığınız sürece yolunuzu asla şaşırmasınız: Bunlar, Allah'ın Kitabı ve Peygamberinin sünnetidir.”¹⁰

¹ en-Nisâ 4/59.

² en-Nûr 24/54.

³ el-A'râf 7/158.

⁴ el-Enfâl 8/24.

⁵ el-Haşr 59/7.

⁶ Koçyiğit, Talat. *Hadis Tarihi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2010), 13.

⁷ el-Âli İmrân 3/164.

⁸ Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs eş-Şâfîf, *er-Risâle*, (Mısır: yy, 1358/1940), 78.

⁹ Buhârî, “İ'tisâm”, 2.

¹⁰ Mâlik, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebû Âmir el-Asbahî el-Yemenî. *Muvatta*, thk. Muhammed Mustafâ el-A'zamî, 5/1323.

Hız. Peygamber (s.a.s.) kendinden sonraki dönemlerde birçok ihtilafın çıkacağını bildirmiş böyle zamanda kendi sünnetine ve raşit halifelerin sünnetlerine sınımsıkı sarılmayı tavsiye etmiştir.¹¹

2. Hız. Peygamber'in Verdiği Hükümün Bağlayıcılığı

Hız. Peygamber (s.a.s.) ürünleri sulama sırası yüzünden Zübeyr b. Avvâm'la komşusu arasında çıkan anlaşmazlığı çözüme kavuşturunca bu karar Zübeyr b. Avvâm'ın komşusunun hoşuna gitmemiştir.¹² Bu durum üzerine: “Hayır, rabbine andolsun ki, aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdiğin hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın onu kabullenmedikçe ve boyun eğip teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar.”¹³ şeklindeki ayetle müminlerin Hız. Peygamber'in (s.a.s.) verdiği kararlara uymaları emredilmiştir. Allah Resûlü'nün (s.a.s.) verdiği karar doğrudan Kur'ân'da geçen bir husus olmadığına göre onun hükmü Kur'ân-ı Kerîm ile çelişmeyeceğinden Resûlüllah'ın (s.a.s.) verdiği hükümlerin bağlayıcılığını bizzat Allah Teâlâ bildirmiş olmaktadır.

Aynı şekilde: “Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Peygamber'e itaat edin, sizden olan ülü'l-emre de. Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz -Allah'a ve âhirete gerçekten inanıyorsanız- onu, Allah'a ve Peygamber'e götürün. Bu, elde edilecek sonuç bakımından hem hayırlıdır hem de en güzeldir.”¹⁴ ayeti ile Allah Resûlü'nün: “Size yasakladığım şeyden kesinlikle kaçınınız; emrettiğim şeyi ise gücünüz nispetinde yerine getirin.”¹⁵ şeklindeki emri onun sünnetine uymanın gerekliliğini vurgulamaktadır. Birçok ayette de Allah Resûlü'ne iman emredilmektedir.¹⁶ Buradaki imandan maksadın sadece peygamberliğine inanmaktan ibaret olacağını söylemek mümkün değildir. Elçiliğiyle birlikte Hız. Peygamber'in getirdiği hükümlerin tamamına inanmak ve din adına ortaya koyduğu fiillere uymaktır. Zira Allah Resûlü (s.a.s.): “Biz her ümmet için uyacakları dinî kurallar koymuşuzdur. Boşuna bu konuda seninle tartışmasınlar ve sen rabbinin yoluna çağrıda bulunmaya devam et! Sen hakka götüren doğru bir yol üzerindesin.”¹⁷ ayetinde de ifade edildiği gibi dosdoğru yol üzeredir. Örnek olarak zikredilen ayetler Hız. Muhammed'in (s.a.s.) verdiği

¹¹ Tirmizî, “İlim”, 16; Ebû Dâvûd, “Sünne”, 6; İbn Mâce, “Sünne”, 44.

¹² Müslim, “Fezâ'il”, 129.

¹³ en-Nisâ 4/65.

¹⁴ en-Nisâ 4/59.

¹⁵ Buhârî, “İ'tisâm”, 2; Müslim, “Fezâ'il”, 130.

¹⁶ Tegâbü'n, 64/8; el-Fetih 48/13; en-Nisâ 4/136, vb.

¹⁷ el-Hac 22/67.

hükümlere uymanın tercih meselesi değil söz konusu hükümlerin dinin esası olması nedeniyle zorunluluk arz ettiğini ortaya koymaktadır.

3. Hidayete Sevk Etmede Kur'ân ve Sünnet Bütünlüğü

Kur'ân-ı Kerîm takva sahipleri başta olmak üzere insanlık için hidayet kaynağıdır.¹⁸ Onun yeryüzünde bulunuş amacını anlatan ayetlerden birisi şöyledir: “Kuşkusuz bu Kur'ân en doğru olana iletir; dünya ve âhret için yararlı işler yapan müminlere, kendileri için büyük bir mükâfat olduğunu müjdeler.”¹⁹ Hz. Peygamber başta olmak üzere tüm peygamberler Allah'ın (c.c.) emirlerini eksiksiz bir şekilde insanlara açıklamışlardır. Dolayısıyla onların beyanları olmadan ilahi kitaplar doğru bir şekilde anlaşılabilir. Kur'ân-ı Kerîm'de Allah Resûlü'nün ayetleri tasrih etme görevine: “O peygamberleri apaçık delillerle ve kutsal metinlerle gönderdik. İnsanlara indirdiklerimizi kendilerine açıklaman için ve (ola ki üzerinde) düşünürler diye sana da uyarıcı kitabı indirdik.”²⁰ denilerek vurgu yapılmıştır. Onun hüküm koyma yetkisi ise şu ayetle belirtilmiştir: “İnsanlar arasında Allah'ın sana gösterdiğine göre hükmedesin diye hakkı içeren kitabı sana indirdik; hainlerden taraf olma!”²¹ Esasen bu ayette Hz. Peygamber'in (s.a.s.) şahsında inananların hakka riayet noktasında Kur'ân'ın emirleri doğrultusunda tavır takınmaları ve karar vermeleri istenmektedir. Hakikatin membaı Kur'ân'dır. Ardından, her türlü eylem ve söylemi ilâhi denetim altında olan, ayette de belirtildiği üzere kişisel arzularına göre konuşmayan²² hakikatin kaynağı olan Allah'ın kitabına göre hükmeden Hz. Muhammed'dir (s.a.s.); onun sünnetidir. Hakikatin ortaya çıkartılması noktasında yanlıcı müdahalelere karşı ise: “Ben ancak bir beşerim ve siz bana davalarla geliyorsunuz. Olur ki biriniz delilini daha güzel ifade eder de ben, ondan işittiğime dayanarak lehinde hükmederim. Her kime, kardeşine ait bir hakkı hükmederek verirsem sakın onu almasın; çünkü ona ateşten bir parça vermiş olurum!”²³ şeklindeki uyarısıyla Allah katında gerçeğin apaçık olduğunu, yalan, yalancı şahitlik ve birtakım hilelerle gerçeği farklı gösterme arzusunun hüsrana sebebi olduğunu bildirmiştir.

“Size Allah'ın ayetleri okunup dururken, üstelik Allah resulü de aranızda bulunurken nasıl inkâra saparsınız? Her kim Allah'a bağlanırsa kesinlikle doğru

¹⁸ el-Bakara 2/2,97,185; el-Âl-i İmrân 3/138; el-En'âm 6/157; el-A'râf 7/203; et-Tevbe 9/33.

¹⁹ el-İsrâ 17/9.

²⁰ en-Nahl 16/44.

²¹ en-Nisâ 4/105.

²² en-Necm 53/3,4.

²³ Buhârî, “Şehâdât”, 27; Müslim, “Akziye”, 4.

yola iletilmiştir.”²⁴ Bu ayet-i kerimeye göre insanları inkardan hidayete yönlendiren iki temel unsur Allah'ın (c.c.) ayetleri ve Allah Resûlü'nün (s.a.s.) varlığıdır. Hz. Peygamber'in varlığından kasıt da onun Allah Teâlâ'nın ayetlerini tebyin görevi ile söz, fiil ve takrir olarak ortaya koyduğu yaşam tarzıdır. Dolayısıyla söz konusu değerler bağlayıcıdır. Özellikle din konusunda bu bağlayıcılığa inanmayıp Allah Resûlü'ne (s.a.s.) muhalefet edenler ise şu şekilde kınanmıştır: “Yolun doğrusu kendilerince apaçık anlaşıldığı halde inkârda ısrar edenler, Allah yoluna engel koyanlar ve resule muhalefet bayrağı açanlar asla Allah'a bir zarar veremeyeceklerdir; bu (tutum) yaptıklarını da sonuçsuz kılacaktır.”²⁵

4. Kur'ân'ın Hükümlerinin Doğru Bir Şekilde Uygulanmasında Sünnetin Önemi

Sünnet kavramı farklı bilim dallarında değişik anlamlar ifade etse de²⁶ Hadis âlimlerine göre Hz. Peygamber'in (s.a.s.) sözlerinden eylemlerine, onaylarından bedensel özelliklerine, (şemâil) ahlakî vasıflarından yaşayış tarzına kadar pek çok husus sünnet'in kapsamına girmektedir.²⁷ Öte yandan Hz. Peygamber'in (s.a.s.) örnek uygulamalarına sünnet denilmekle birlikte bu lafız daha genel manada Müslümanların davranışları için de kullanılmıştır. Her ne kadar bu anlayışa karşı çıkan alimler olsa da²⁸ sünnet kelimesinin Hz. Ebû Bekir'in (r.a.) sünneti, Hz. Ömer'in (r.a.) sünneti şeklindeki kullanımı veya namazın, orucun ve haccın sünneti gibi ibadetlerin şekilleri için de kullanımı mümkündür.²⁹ Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Peygamber sıfatıyla ortaya koyup uyguladığı hükümler dinî hüküm niteliğindedir ve onun bu tarz uygulamaları başka bir ifadeyle sünneti Kur'ân'la tam manasıyla

²⁴ el-Âl-i İmrân 3/101.

²⁵ el-Muhammed, 47/32; Kur'ân ayetlerinin ve sünnetin bir birini destekleyici özelliğiyle alakalı bk. Yargı, Mehmet Ali. “Hanefilerin Kur'ân ve Sünnet Bütünlüğüne Yaklaşımı Üzerine”, *Hadis Tetkikleri Dergisi* (HTD), IV/1, 2006, 91-112.

²⁶ Abdulfettah Ebu Gudde. *Sünnet İfadesinin Dini Anlamı ve Dâreku'tnî'nin Sünen'inin Konumu*. Çev. Enbiya Yıldırım, Mesut Duman. (2006), Usul İslam Araştırmaları, cilt 5, Sayı 5, 2006, 79-91.

²⁷ Şevkânî. Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed es-San'ânî, el-Yemenî. *İrşâdü'l-fuhûl ilâ tahkiki'l-hak min 'ilmi'l-usûl* mhk. Ahmet Azvi İnaeye, (Dımaşk: Darü'l-kütübil Arabî, 1999), 1/ 95; Abdulfettah Ebu Gudde. 79.

²⁸ Şevkânî. 1, 95.

²⁹ Bedir, Murteza. “Sünnet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 38/150-153; İbn Fâris. Ebû'l-Hüseyn Ahmed b. Fâris b. Zekeriyâ b. Muhammed er-Râzî el-Kazvînî el-Hemedânî. *es-Sahabi fi fihri'l-lugati'l-Arabiyye*. Nşr, Muhammed Ali Beydun, ysz. h. 1414, 55.; Ulu, Arif. “Tâbiün'un Sünnet Anlayışı”. *İslâmî İlimler Dergisi*, Yıl 2, Sayı 2, Güz 2007. 56-57.

örtüşmektedir. Örneğin: “Gönül hoşnutluğu olmaksızın bir Müslümanın malı bir başkasına helâl olmaz”³⁰ rivayeti, Nisâ Sûresi’ndeki: “Ey iman edenler! Karşılıklı rızaya dayanan ticaret müstesna mallarınızı aranızda haksız sebeplerle yemeyin”³¹ ayetin hükmüyle tam bir uyum arz etmektedir.

Kur’ân’a göre doğru yolu bulmak Allah Resûlü’ne itaat etmekle mümkün olmaktadır.³² “..Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz -Allah’a ve âhirete gerçekten inanıyorsanız- onu, Allah’a ve peygambere götürün. Bu, elde edilecek sonuç bakımından hem hayırlıdır hem de en güzeldir.”³³ ayetinde de anlaşmazlık durumunda konunun önce Kur’ân’a göre çözülmesi eğer bu mümkün olmazsa Allah Resûlü’nün (s.a.s.) sünnetine başvurulması istenmektedir. Zira Kitap ve sünnete uymayan kişi kendi isteğine uymuş olmaktadır.³⁴ “İçinizden Allah’ın lütfuna ve âhîret gününe umut bağlayanlar, Allah’ı çokça ananlar için hiç şüphe yok ki, Resûlullah’ta güzel bir örneklik vardır.”³⁵ Elbette ki bu örneklik Kur’ân’ın öngördüğü yolun aynısı olan bir örneklidir. Her ne kadar bazı çevrelerce savunma amaçlı hadisçilerin getirdiği bir rivayet olarak değerlendirilse de: “Bana Kur’ân ve bir benzeri verildi.”³⁶ şeklindeki rivayette geçen “el-kitâb” in metin inzalinin yanı sıra hüküm inzali anlamını da geldiği unutulmamalıdır.³⁷ Yine: “Hani peygamber, eşlerinden birine gizli bir şey söylemişti. Eşi bunu başkalarına aktarıp Allah da durumu peygambere açıklayınca peygamber bunun bir kısmını anlattı, bir kısmından vazgeçti. Eşine konuyu anlatınca o, “Bunu sana kim haber verdi?” diye sordu. “Her şeyi bilen, her şeyden haberdar olan Allah bana bildirdi” diye cevap verdi.”³⁸ şeklindeki ayette belirtildiği üzere Allah Resûlü (s.a.s.) eşlerinden birinin kendisine söylenen sözü başkalarıyla paylaştığından haberdar edilmişti. Oysa

³⁰ Buhârî, "Nafakât", 4; "Hibe", 14; Müslim, "Zekât", 98.

³¹ en-Nisa 4/29.

³² en-Nûr 24/54.

³³ en-Nisa 4/59.

³⁴ Küçük, Raşit. “Kur’an Sünnet İlişkisi ve Birlikteliği”, *Sünnetin Dindeki Yeri*, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 1998), 1 21-162.

³⁵ el-Ahzâb 33/21.

³⁶ Ebû Dâvûd, “Sünne”, 6.

³⁷ Kırış, Şemsettin. “Erîke Hadisi’nin Râvîsi Olarak Mikdâm b. Ma’dikerib”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt / Vol: 7, Sayı/Issue: 2, 2018, 1016.

³⁸ et-Tahrîm 66/3.

Kur'ân'da ne Hz. Peygamber'in (s.a.s.) eşinin söylediği söz ne de Allah Resûlü'nün (s.a.s.) eşine söylediği söz geçmektedir. Dolayısıyla bu bildiri gayri metluv vahiy niteliği taşımaktadır.

Verilen sözün yerine getirilmesi ahde ve yapılan akitlere sadık kalınması Kur'ân'ın emridir.³⁹ Ancak yerine getirilmesi adanan bir durumun günah ve Allah'a (c.c.) isyan içermesi halinde bu tür adakların yerine getirilmemesi ise sünnetle emredilmiştir.⁴⁰ Allah Resûlü'nün (s.a.s.): “*Dikkat edin! Sizden birinizi; emrettiğim veya yasakladığım konulardan birisi kendisine ulaşınca koltuğuna yaslanmış durumda iken, bilmiyorum Allah'ın Kitâbı'nda ne bulursak ona uyarız derken bulmayayım.*”⁴¹ şeklindeki uyarısı sünneti bir kenara bırakanların sadece Hz. Peygamber'in sünnetini terk etmekle kalmayacakları aynı zamanda Allah'ın (c.c.) kitabını da doğru bir şekilde anlayamayacaklarını ifade etmektedir. Zira sünnetin ayetlerin hükmünü genişletmesi, ayetin sınırlayıcı hükmünden hareketle yeni bir hüküm koyması gibi özelliklerinin tamamı Kur'ân'ın emirlerini doğru bir şekilde anlamaya yönelik uygulamalardır. Zira Hz. Peygamber de (s.a.s.) tıpkı diğer peygamberler gibi Allah adına iş yapmakta, hüküm koymakta ve O'nun iradesini temsil etmektedir.⁴² Bu bağlamda hadis külliyatında müelliflerin Hz. Peygamber'e (s.a.s.) ve sünnetine ittiba ile ilgili aktarmış oldukları rivayetler sünnetin bilgi değerini ve bağlayıcılığını ortaya koymaktadır.⁴³

5. Rivayetin Ayetin Hükmünü Genişletmesi

Birtakım haramlarla alakalı ayetlerde temel prensipler ve örnek gruplar zikredilmiştir. Sünnetle söz konusu haramların kapsamı genişletilmiştir. Örneğin evlenilmesi haram olan kadınlarla alakalı Nisâ Sûresi'ndeki: “*iki kız kardeşi (nikâh altında) bir araya getirmeniz de size haram kılındı.*”⁴⁴ şeklindeki hüküm Buhârî ve Müslimde geçen: “*Bir kadın, halası veya teyzesiyle aynı anda bir erkeğin nikâhı altında*

³⁹ el-Mâide 5/1; el-İsrâ 17/34.

⁴⁰ Buhârî, “Eymân”, 28, 31; Müslim, “Nezir”, 8.

⁴¹ Tirmizî, “İlim”, 10; Ebû Dâvûd, “Sünne”, 6.

⁴² Erul, Bünyamin. *Hadislerin Dili*, (Ankara: TDV Yayınları, 2012), 37.

⁴³ Asar, Muhammed Ali. “Ehl-i Hadisin Sünnet Savunusunun Temel Paradigmaları”, *Dergiabant* 9/1 (Mayıs 2021), 273-277.

⁴⁴ en-Nisâ 4/23.

bulunamaz.”⁴⁵ rivayeti ve Ebû Dâvûd’da geçen: “Kadın, halasının üzerine; hala, kardeşinin kızı üzerine; kadın, teyzesinin üzerine; teyze, kız kardeşinin kızı üzerine, bunlardan büyük küçüğün, küçük büyüün üzerine nikah edilemez.”⁴⁶ rivayetiyle kadının halası, teyzesi, erkek ve kız kardeşinin kızı ile birlikte nikahlanmasının haram olduğu hükmü getirilerek ayetin kapsamı genişletilmiştir. Yine sütanne ve süt kardeşlerle evlenmenin haram olduğunu bildiren: “Sizi emziren sütannelerinizi, süt kız kardeşlerinizi size haram kıldı”⁴⁷ anlamındaki ayetin kapsamı: “Nesep sebebiyle haram olanlar süt emme sebebiyle de haram olur.”⁴⁸ hadisiyle genişletilerek süt nine, süt hala, süt yeğen, süt babanın diğer hanımından olan çocuğu gibi ayette bahsi geçmeyen süt yakınlar da haram gurubuna dahil edilmiştir.⁴⁹

Aynı şekilde babanın evlenme çağına gelen çocuğunu evlendirmedeki sorumluluğuyla alakalı Tahrîm Sûresi’ndeki: “Ey İman edenler, kendinizi ve ailenizi yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennem ateşinden koruyun.”⁵⁰ ayetinden hareketle: “Hepiniz çobansınız ve hepiniz güttüğünüz sürüden sorumlusunuz. Devlet reisi çobandır ve sürüsünden sorumludur. Erkek, âilesinin çobandır ve sürüsünden sorumludur. Kadın, kocasının evinde çobandır, o da sürüsünden sorumludur. Hizmetçi, efendisinin malından ve sürüsünden sorumludur.”⁵¹ şeklindeki rivayeti de dikkate alan bilginler ekonomik nedenlerden dolayı evlenme güçlüğü çeken çocuğu zorunluluk olmamakla birlikte tıpkı ona güzel bir isim koyması ve okuma yazma öğretmesi gibi varlıklı babanın evlendirmesinin ayetin babaya yüklediği sorumluluklara dahil olduğu kanaatine varmışlardır.⁵²

6. Ayetin Sınırlayıcı İlkesinden Hareketle Sünnetin Hüküm Koyması

⁴⁵ Buhârî, “Nikâh”, 27; Müslim, “Nikâh”, 37-38.

⁴⁶ Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 12.

⁴⁷ en-Nisâ 4/23.

⁴⁸ Buhârî, “Nikâh”, 117; Müslim, “Radâ”, 2.

⁴⁹ Serahsî, Ebû Bekr Şemsü’l-Eimme Muhammed b. Ahmed b. Ebî Seh. *el-Mebsût*, (Beyrut: Dâru’l-Mârif, 1993), 5/242.

⁵⁰ et-Tahrîm 66/6.

⁵¹ Buhârî, “Ahkâm” 1; Müslim, “İmâret” 20.

⁵² Süyûtî, Ebû’l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî eş-Şâfî, *Câmiu’s-sagîr*, (Beyrut: Dâru’l-ilmîyye, 1971), 150, 228 (2489, 3743).

Erkeğin kadına vereceği bedel mukabilinde belirli bir süreliğine karı-koca hayatı yaşamaları anlamına gelen geçici evlilik olan “müt’a nikâhı”⁵³ İslâmiyet’ten önce özellikle başka memleketlere giden erkeklerin karı-koca hayatı yaşamak, barınma ve eşyalarını emanet etmek için başvurdukları bir yöntemdi.⁵⁴ Nisâ Sûresi’ndeki: “Elinizin altında bulunan câriyeler müstesna, evli kadınlar da size haram kılındı; Allah’ın size emri budur. Bunlardan başkasını, iffetli yaşamak ve zina etmemek kaydıyla, mallarınızla (mehir vecibesini göz ardı etmeden) istemeniz size helâl kılındı. Onlardan karı-koca ilişkisi yaşadıklarınıza kararlaştırılmış olan mehirlerini verin.”⁵⁵ şeklindeki ayette geçen ve faydalanma manasına gelen istimtâ’ (اسْتَمْتَعْتُمْ) kelimesi müt’a nikahına hamledilmiştir.⁵⁶ Ancak ulemanın çoğunluğunun görüşüne göre buradaki istimtâ’ kelimesinin müt’a ya hamledilmesi hatadır.⁵⁷ Mezkûr lafzın müt’a nikâhına delalet ettiği kanaatinde olan tâbiîn alimlerine göre İslâmiyet’in ilk yıllarında belirli şartlar dahilinde uygulanan müt’a müsaadesi başka delillerle kaldırılmıştır.⁵⁸ Ancak sünnî alimlerden bazılarına göre Mü’minûn Sûresi’ndeki: “İffetlerini korurlar; sadece eşleriyle veya ellerinin altında olanlarla (câriyelerle) yetinirler, bundan dolayı da kınanacak değillerdir. Ama her kim bunun ötesine geçmek isterse işte haddi aşanlar onlardır.”⁵⁹ âyetlerinin sınırlayıcı hükmü müt’âyı da kapsamaktadır.⁶⁰

Yukarıda da belirtildiği gibi İslâmiyet’ten önceki uygulama olan ve İslâmiyet’in ilk yıllarında da geçmiş uygulamanın devamı olarak belirli şartlar çerçevesinde uygulanan müt’â nikâhına İbn Abbâs (r.a) başlangıçta ayet lafzının farklı

⁵³ İbn Abdilberr. Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed en-Nemerî. *et-Temhîd limâ fi’l-Muvatta’ mine’l-me’âni ve’l-esânîd*. tlk. Beşar Avvad Ma’ruf. (London: Müessesetü’l-furkan li’t-turasil İslami. 2107), 6/546; Zemahşerî. Ebû’l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî. *el-Faik fi garibi’l-hadis ve’l-eser*. thk. Ali Muhammed el-Becavi, Muhammed Ebu’l-Fadl İbrahim, (Lübnan: Daru’l-marif, tsz.), 3/176.

⁵⁴ Dönmez, İbrahim Kâfi. “Müt’a”, *DİA*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/174-180.

⁵⁵ en-Nisâ 4/24.

⁵⁶ Zeccâc. Ebû İshâk İbrâhîm b. es-Serî b. Sehl el-Bağdâdî. *Me’âni’l-Kur’ân ve i’râbüh* (nşr. Abdülcelîl Abduh Şelebî, (Beyrut: 1988), 2/38; Mâturîdî. Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd es-Semerkandî. *Te’vilâtü Ehli’s-sünne*, thk. Necdî Baslum, (Beyrut: Dâru’l-kütübî’l-ilmiyye, 1426), 3/114; İbn Ebû Hâtim. Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed b. İdrîs er-Râzî. *Tefsîrühî’l-Kur’âni’l-‘azîm*. thk. Esad Muhammed Tayyib, nâşir, Nezzar Mustafa el-Baz, (Suudiyye: 1419), 3/919.

⁵⁷ Zeccâc. 2, 38

⁵⁸ Dönmez. “Müt’a”, *DİA*, 32/174-180.

⁵⁹ el-Mü’minûn, 23/5-6-7.

⁶⁰ Komisyon, *Kur’an Yolu Tefsiri*, (Ankara: DİB Yayınları, 2007), 4/11-12.

okunuşundan (vecih) kaynaklı mana müsaitliğine göre ruhsat vermiştir.⁶¹ Ancak Mü'minûn Sûresi'nin altıncı ayeti: "Sadece eşleriyle veya ellerinin altında olanlarla (câriyelerle) yetinirler" onu bu görüşünden vazgeçirmiştir.⁶² Zira Hz. Ali'den (r.a) gelen rivayete göre de Allah Resûlü (s.a.s.) Hayber Gazvesi'nde müt'âyı yasaklamıştır.⁶³

7. İbadetlerin Tafsilatlarının Sünnetle Sabit Olması

Anayasa niteliğinde olan Kur'ân'da emir ve nehiyeler öz itibarıyla geçmektedir. Bu nedenle ibadet ve muamelatın ilâhi iradeye uygun bir şekilde yerine getirilmesi sünnetin ortaya koyduğu tafsilatla mümkün olmaktadır. Namaz ibadetinin farziyeti bizzat Kur'ân'la sabitken⁶⁴ edasındaki detaylar Hz. Peygamber'in (s.a.s.): "*Beni namazı nasıl kılarken gördüyseniz siz de o şekilde kılız.*"⁶⁵ şeklindeki ifadesiyle sünnetle sabittir. Namazın şart ve rükünlerinden vacip, sünnet ve âdâbına, namaz vakitlerinin başlangıç ve bitiş zamanlarından namazı bozan durumlara varıncaya kadar tüm ayrıntılar Resûlullah'ın (s.a.s.) örneğiyle bilinmektedir.⁶⁶ Zekat'ın farziyeti ve sarf yerleri Kur'ân'da zikredilmişken⁶⁷ aynı ve nakdi malların nisap miktarları ise sünnetle sabittir.⁶⁸ Aynı şekilde toprak ürünlerinin zekata tabi olduğu Kur'ân'la sabitken⁶⁹ söz konusu ürünlerin zekat oranları: "*Yağmur ve nehir sularıyla sulanan toprak ürünlerinde onda bir, kova ile sulananlarda yirmide bir ölçüdür.*"⁷⁰ şeklindeki rivayetle tafsilatlandırılmıştır. Aynı durum oruç, hac ve umre için de geçerlidir.⁷¹

8. Kur'ân'la Yetinme İddiası

Özellikle Hz. Peygamber (s.a.s.) döneminden sonra İslâm toplumlarında meydana gelen görüş ayrılıkları ve buna bağlı olarak ortaya çıkan iç çekişmeler

⁶¹ Semerkandî. Ebü'l-Leys İmâmü'l-hüdâ Nasr b. Muhammed b. Ahmed b. İbrâhîm. *Bahrü'l-ulûm*, tsz. 1/294; Ünal, Yavuz. "Hadis Verilerine Göre Mut'a Nikahı". *O.M.Ü. Dergisi*, tsz. 161.

⁶² Tirmizî, "Nikâh", 28 (1122).

⁶³ Buhârî, "Megâzî", 38; "Nikâh", 32; Müslim, "Nikâh", 29-32; Tirmizî, "Nikâh", 28.

⁶⁴ en-Nisâ 4/103.

⁶⁵ Buhârî, "Ezan", 18.

⁶⁶ Buhârî, "Ezan", 95; Müslim, "Salât", 45, "Mesâcid", 176; Ebû Dâvûd, "Salât", 150.

⁶⁷ et-Tevbe 90/60.

⁶⁸ Buhârî, "Zekât", 32,36, 38, 43.

⁶⁹ el-Bakara 2/267.

⁷⁰ Buhârî, "Zekât", 55.

⁷¹ Hac ibadetindeki farklı uygulamaların dayanakları konusunda bakınız; Akyol, Mualla. "Hac İbadetinin Hükümleri Hususunda Hanefî ve Mâlikî Âlimleri Arasındaki Benzerlik ve Farklılıklar", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl: 2020/2, sayı: 45, 173-178.

birtakım tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Ayrışmanın nedenini Kur'ân-ı Kerîm'in gelenek nedeniyle doğru bir şekilde anlaşılması olarak değerlendiren kesime göre söz konusu problemlerin giderilmesi için bu bağlardan kurtulmak gerekmektedir. Muhammed Abduh, Reşîd Rızâ ve aynı görüşün temsilcileri olan Fazlû'r-Rahman, Muhammed Arkun, Ebû Zeyd ve Seyyid Kutub'a göre Kur'ân'ın doğru bir şekilde anlaşılmasının önündeki engel olan gelenek her türlü eleştiriyi de hak etmektedir.⁷² Bu anlayışı benimseyenler gayr-i metlûv bir bilginin bulunmadığını savunmuşlardır. Dolayısıyla din adına aradıkları her şeyi Kur'ân'da bulacaklarına inanmışlar Kur'âncılık/mealcilik görüşüyle de iddialarını zirveye çıkarmışlardır.⁷³ Bu durumda aranan her şey Kur'ân'da açıklanmış ise Allah Resûlü'nün (s.a.s.) varlığı ve fonksiyonu ne ile izah edilecektir.⁷⁴ Gelenekle barışık olmayan bakış açısı bazen de sünnetin din alanındaki yetkisini sınırlı bir şekilde kabul etmiş ancak aydınlanmacı akıl ve moderniteyle uyuşmayan başka bir anlatımla fiten ve melahim başta modernizmin bakış açısıyla uyuşmayan birçok rivayeti uydurma kabul etmiştir.⁷⁵ Bu durum söz konusu ekole refleks olarak hadis külliyatındaki tüm rivayetleri doğru kabul eden "kutsamacı savunma" anlayışın doğmasına sebep olmuş ve bu anlayış da ehl-i sünnet itikadını koruma adına rivayetlerin tamamını ayırım gözetmeksizin kabul etme cihetine gitmiştir.⁷⁶ Kur'ân'ı gelenekten yani rivayetlerden bağımsız anlama çabasında olanlar rivayetler konusunda sahabeye güvenmezken Kur'ân'ın nakli hususunda onlara güvenme çelişmesine düşmüşlerdir.⁷⁷ Böylelikle gayri müslimler bizzat Kur'ân'ın özünü hedef alırken sünneti bir kenara bırakıp Kur'ân'la yetinme iddiasında olanlar ise Kur'ân'dan neşet eden yapıyı hedef almışlardır. Netice itibariyle iki grubun da hedefi aynı kapıya çıkmaktadır.⁷⁸ Oysa ki Kur'ân'ın ortaya koyduğu tevhid ilkesine, bir hükme ya da bildirilen bir habere ters düşen rivayet zaten ilim ehline reddedilmektedir.⁷⁹ Sünnetin devre dışı bırakılması halinde farz ve vacip nevinden

⁷² Paçacı, Mehmet. Çağdaş Dönemde Kur'an'a ve Tefsire Ne Oldu, *İslamiyat* VI, sayı 4, (Ankara: 2003), 85-104.

⁷³ Bedir, Murtaza. "Sünnet", *DİA*, 150-153.

⁷⁴ Ürkmez, Ahmed. Teori ile Güncel Arasında Hadis/Sünnet İnkârı, *İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2016/7, 176.

⁷⁵ Bedir, Murtaza, age. 150-153.

⁷⁶ Yıldırım, Enbiya. *Kur'an Bize Yeter Söylemi*, (Ankara: Takdim, 2019), 22.

⁷⁷ Yıldırım, age. 43.

⁷⁸ Yıldırım, age. 64.

⁷⁹ Polat, Selahattin. "Hadislerin Kurân'a Arzının Problemleri", *Sünnetin Dindeki Yeri*, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 1998), 174.

olan birçok ibadetin yapılış şekli ve söz konusu ibadetleri ifsat eden hususların yanı sıra İslâm'ın önemli şiarlarından olan ezan-kâmet ve icra şekilleri, bayram namazları, teravih namazı, cenazeyle alakalı işlemler⁸⁰, kabir azabı, şefaât ve mucize gibi bir çok mesele reddedilmiş olacaktır.⁸¹

Sonuç

Hükümlerin ilâhî iradeye uygun bir şekilde inşa edilmesi Kur'ân ve sünnetin doğru anlaşılmasına bağlıdır. Zira dini hükümlerin tamamı bu anlayış üzerine bina edilmektedir. Özellikle müteşabih ayetleri anlamlandırmada referans alınan unsurlar önem arz etmektedir. Bu noktada senet ve metin açısından sıhhati ortaya konmuş bir rivayetin doğru anlaşılabilmesi ilgili rivayetin tüm varyantlarının ortaya konmasının yanı sıra rivayetlerin bütüncül bir bakışla değerlendirmeye tabi tutulmasıyla mümkün olacaktır. Sihat şartlarını taşıdığı halde mana bakımından sıkıntılı bir durumun varlığına inanılan rivayetin Kur'ân'a uygunluğu aynı şekilde total bir bakışla değerlendirilmelidir. Buradaki asıl amaç dinin ana kaynağı olan ayetleri hüküm koyucunun maksadına en yakın bir şekilde anlama ve anlamlandırma gayretidir. Bunu sağlayan unsurların başında da Hz. Peygamber'in (s.a.s.) kelimelere yüklediği manalar ve söz konusu içeriği bizlere taşıyan rivayetler gelmektedir. Bu sebeple rivayetler devre dışı bırakıldığında ayetler tarihi bağlamından koparılmış olacaktır. Hal böyle olunca da ayetteki bir kelimeyi anlamlandırmada bireyin bilgi düzeyinden kültürüne, kişisel tercihlerinden hermenötik metodolojisine varıncaya kadar birçok unsur devreye girecek zorlama yoluyla da olsa istenilen manaların ayetlere söylettirilmesi mümkün olacaktır. Farklı tefsir ekollerinin varlığı düşünüldüğünde yukarıda izaha çalışılan hususun doğruluğuna kanaat getirilecektir. Rivayetlerin Allah Resûlü'nden (s.a.s.) sonraki dönemlerde yazıya geçirilmesi, nakiller arasında zayıf ve uydurma rivayetlerin varlığı, sünnetin bağlayıcılığı üzerindeki tartışmalar veya bunun sınırı gibi nedenlerle sünneti bir tarafa bırakıp İslâm'ı sadece Kur'ân'da aramak bir yönüyle Hz. Peygamber'in hüküm koyma yetkisini de tamamen reddetmek anlamı taşımaktadır. Bu anlayış ise her şeyden önce Allah Resûlü'nün (s.a.s.) emir ve tavsiyelerine itaati emreden ayetlerle çelişmektedir. Nasları Hz. Peygamber'den (s.a.s.) daha doğru anlama iddiası anlamsız ve asılsız olacağına göre dini doğru anlamada sahih rivayetlerin hayati öneme sahip olduğunu rahatlıkla söylemek

⁸⁰ Yıldırım, *Kur'an Bize Yeter Söylemi*, 126.

⁸¹ Sancaklı, Saffet, *Hadis Karşıtlığının Tarihi Arka Planı ve Günümüze Olumsuz Yansımaları, Uluslararası Yanlış Algılar ve Doğru İslâm Sempozyumu Tebliğleri*, Şanlıurfa, Aralık 2016, 487.

mümkündür. Netice itibariyle sahih bir rivayete uyup onun hükmüne tabi olmak bir başka anlatımla sünnete uymak, Kur'ân'a tabi olmaktır.

Bu çalışmada Kur'ân'a göre sünnetin delil olduğu, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) verdiği hükümlerin bağlayıcılığı, hidayete çağırmada Kur'ân ve sünnet bütünlüğü, Kur'ân'ın hükümlerinin doğru bir şekilde uygulanmasında sünnetin önemi, rivayetlerin ayetin hükmünü genişletmesi, sünnetin hüküm koyması, ibadetlerin tafsilatlarının sünnetle sabit olması hususları delilleriyle incelenmiştir. Kur'ân'la yetinme iddiasının anlamsız ve çelişkilerle dolu olduğu aksine sünnete uymanın Kur'ân'a uymak anlamına geldiği sünnetin devre dışı bırakılması durumunda keyfi anlayışların din olarak kabul edilebileceği ve sayılamayacak kadar uygulama farklılıklarının yaşanacağı gerekçeleriyle ortaya konulmuştur. Aynı zamanda, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) uygulamalarının Kur'ân'la çelişmeyeceğine göre senet ve metin açısından sıhhat kriterlerini taşıyan bir rivayetin ayetle paralellik arz etmesinin bir bakıma rivayetin kendi kendini doğruladığı anlamını taşıdığına vurgu yapılmıştır.

Kaynakça

1. Abdulfettah Ebu Gudde. *Sünnet İfadesinin Dini Anlamı ve Dârekutnî'nin Sünen'inin Konumu*. Çev. Enbiya Yıldırım, Mesut Duman. (2006), Usul İslam Araştırmaları, cilt 5, sayı 5, 2006, 79-91.
2. Akyol, Mualla. "Hac İbadetinin Hükümleri Hususunda Hanefî ve Mâlikî Âlimleri Arasındaki Benzerlik ve Farklılıklar", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, yıl: 2020/2, sayı: 45.
3. Asar, Muhammed Ali. "Ehl-i Hadisin Sünnet Savunusunun Temel Paradigmaları". *Dergiabant* 9/1 (Mayıs 2021), 273-277.
4. Bedir, Murteza. "Sünnet". *DİA*. 38/150-153. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
5. Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrahim b. el-Mugîra el-Cû'fî. *el-Câmiu's-sahih*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1401/1981.
6. Dönmez, İbrahim Kâfi. "Müt'a". *DİA*, 32/174-180. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
7. Ebû Dâvud, Süleyman b. el-Eş'a's el-Ezdî es-Sicistânî, *Sünen*. thk. Yasir Hasan, İzzeddin Dallî. Ammad et-Teyyar. Dımaşk: Müessesetü'r-Risâle Nâşirûn, 1434/2013.
8. Erul, Bünyamin. *Hadislerin Dili*. Ankara: TDV Yayınları, 2012.
9. İbn Abdilberr. Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed en-Nemerî. *et-Temhîd limâ fi'l-Muvatta' mine'l-me'ânî ve'l-esânîd*. tlk. Beşar Avvad Ma'ruf. London: Müessesetü'l-furkan li't-turasil İslami, 2107.
10. İbn Ebû Hâtim. Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed b. İdrîs er-Râzî. *Tefsîrü'l-Kur'ânî'l-azîm*. thk. Esad Muhammed Tayyib, naşir, Suudiyye: naşir Nezzar Mustafa el-Baz, 1419.
11. İbn Fâris. Ebû'l-Hüseyn Ahmed b. Fâris b. Zekeriyâ b. Muhammed er-Râzî el-Kazvîni el-Hemedânî. *es-Sahabi fi fikhî'l-lugati'l-Arabiyye*. Ysz: Muhammed Ali Beydun, 1414.
12. İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezid, Mâce el-Kazvîni. *Sünen*. Müessesetü'r-risale Dımaşk: Nâşirûn, 1430/2009.
13. Kırış, Şemsettin. "Eriğe Hadisi'nin Râvîsi Olarak Mikdâm b. Ma'dikerib". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. Cilt / Vol: 7, Sayı/Issue: 2, 2018, 995-1019.
14. Koçyiğit, Talat. *Hadis Tarihi*, Ankara: TDV Yayınları, 2010.
15. Komisyon, *Kur'an Yolu Tefsiri*, Ankara: DİB Yayınları, 2007.
16. Küçük, Raşit. "Kur'ân-Sünnet İlişkisi ve Birlikteliği". *Sünnetin Dindeki Yeri*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 1998.

17. Mâlik, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî el-Yemenî. *Muvattâ*, thk. Muhammed Mustafa el-A'zamî. Ebû Zâbî: Müessesetü Zâyid b. Sultân, 1425/2004.
18. Mâturîdî. Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd es-Semerkandî. *Te'vîlâtü Ehli's-sünne*, thk. Necdî Baslum, Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1426.
19. Müslim b. Haccâc, el-Küseyrî en-Neysabûrî. *Sahîhu Müslim*. nşr. Yasir Hasan, İzzeddin Dallî, Ammad et-Teyyar. Dımaşk: Müessesetü'r-risâle, 1433/2012.
20. Paçacı, Mehmet. "Çağdaş Dönemde Kur'an'a ve Tefsire Ne Oldu". *İslamiyat* VI, sayı 4, Ankara: 2003.
21. Polat, Selahattin. "Hadislerin Kur'ân'a Arzının Problemleri". *Sünnetin Dindeki Yeri*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 1998.
22. Sancaklı, Saffet. "Hadis Karşıtlığının Tarihi Arka Planı ve Günümüze Olumsuz Yansımaları". *Uluslararası Yanlış Algılar ve Doğru İslâm Sempozyumu Tebliğleri*, Aralık, Şanlıurfa: 2016.
23. Semerkandî. Ebû'l-Leys İmâmü'l-hüdâ Nasr b. Muhammed b. Ahmed b. İbrâhîm. *Bahrü'l-ulûm*, tsz.
24. Serahsî, Ebû Bekr Şemsü'l-Eimme Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl. *el-Mebsût*. Beyrut: Dâru'l-Mârife, 1993.
25. Süyûtî, Ebû'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî eş-Şâfiî. *Câmiu's-sagîr*. Beyrut: Dâru'l-ilmîyye, 1971.
26. Şâfiî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs. Mısır: *er-Risâle*, 1358/1940.
27. Şevkânî. Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed es-San'ânî, el-Yemenî. *İrşâdü'l-fuhûl ilâ tahkiki'l-hak min 'ilmi'l-usûl* mhk. Ahmet Azvi İnaye, Dımaşk: Darü'l-kütübil Arabi, 1999.
28. Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd) et-Tirmizî. *es-Sünen*. thk. Yasir Hasan, İzzeddin Dallî, Ammad et-Teyyar. Şam: Müessesetü'r-risâle Nâşirûn, 1432/2011.
29. Ulu, Arif. "Tâbiûn'un Sünnet Anlayışı". *İslâmî İlimler Dergisi*, Yıl 2, Sayı 2, Güz 2007. 56-57.
30. Ünal, Yavuz. "Hadis Verilerine Göre Mut'a Nikahı". *O.M.Ü. Dergisi*, tsz.
31. Ürkmez, "Ahmed. Teori ile Güncel Arasında Hadis/Sünnet İnkârı", *İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2016/7.
32. Yargı, Mehmet Ali. "Hanefîlerin Kur'ân ve Sünnet Bütünlüğüne Yaklaşımı Üzerine", *Hadis Tetkikleri Dergisi*, (HTD), IV/1, 2006, ss. 91-112.
33. Yıldırım, Enbiya. *Kur'an Bize Yeter Söylemi*. Takdim, Ankara: 2019.

34. Zeccâc. Ebû İshâk İbrâhîm b. es-Serî b. Sehl el-Bağdâdî. *Me'âni'l-Kur'ân ve i'râbüh*, nşr. Abdülcelîl Abduh Şalebî, Beyrut: 1988.
35. Zemahşerî. Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî. *el-Faik fi garibi'l-hadis ve'l-eser*. thk. Ali Muhammed el-Becavi, Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, Daru'l-marif, Lübnan: tsz.